

(Foto: Harvey van Diek)

SOVON in kaart gebracht

Afgelopen voorjaar werden alle actieve waarnemers door SOVON aangeschreven over een vereenvoudiging van het geven van toestemming voor het gebruik van telgegevens. We wilden hiermee zowel recht doen aan alle bronhouders van de gegevens, als aan de werksituatie voor de collega's op kantoor. Tegelijk stuurden we een kleine enquête mee. Maar liefst driekwart van alle waarnemers nam de moeite een aantal vragen te beantwoorden.

Toestemming gebruik gegevens

De vogelgegevens die SOVON beheert zijn naast de reguliere monitoringprojecten ook voor veel andere toepassingen te gebruiken. Tot dit jaar was het gebruikelijk waarnemers bij iedere toepassing persoonlijk om toestemming te vragen. Een praktijk die met de toegenomen vraag naar gegevens steeds meer ging wringen (zie SOVON-Nieuws 18 (4): 16). In overleg met de ledenraad werd daarom besloten deze afspraak anders vorm te geven, door middel van een éénmalige 'toestemmings-brief', die het gebruik van gegevens van een waarnemer op voorhand regelt (maar die overigens ook elk moment weer aangepast kan worden). Die brief werd afgelopen winter verstuurd; een herinnering volgde in het voorjaar. Naar nu blijkt verleent 92% van alle waarnemers op voorhand toestemming voor gegevensgebruik. De resterende 8% wil net als tot nu toe gebruikelijk was bij iedere gegevens-aanvraag op de hoogte worden gesteld. Hieronder bevinden zich vooral beroepskrachten die namens andere organisaties tellen, maar daarnaast ook individuele vogelaars en een aantal telgroepen. Deze groep waarnemers zal dus worden benaderd wanneer er een vraag naar hun gegevens komt. Waarvoor gegevens uiteindelijk gebruikt worden zal inzichtelijk worden gemaakt op de website, via de pagina waar je ook inlogt voor het invoeren van tellingen (naar verwachting wordt dit in de loop van deze winter operationeel). Daarnaast zal jaarlijks een samenvatting worden gepubliceerd in het jaarverslag.

Wie gaat er schuil achter de waarnemer?

Enquêtes zijn doorgaans vervelend ("Gewoon doorgaan, maar geen enquêtes meer doen!..." luidde één van de 'gouden tips' bij de ingevulde vragen). We waren dan ook aangenaam verrast dat maar liefst 78% van de ruim 3100 waarnemers die op de brief reageerden ook de moeite namen een aantal vragen te beantwoorden. Hulde en dank daarvoor! Met de enquête wilden we vooral meer inzicht te hebben in de samenstelling en de motivatie van de waarnemers. Een belangrijke vraag die ons bezighoudt is bijvoorbeeld de 'vergrijzing', een tendens die ook andere organisaties parten speelt. Uit enquêtes onder BMP'ers en watervogeltellers in 1999 en 2000 bleek de gemiddelde leeftijd ergens tussen de 40 en 45 jaar te liggen. Dat bleek nu, zoals verwacht, opgeschoven tot 50-55 jaar (figuur 1).

Deels is de leeftijdsverdeling van de waarnemers waarschijnlijk een uiting van de beschikbare tijd om aan tellingen mee te doen (veel vutters en vroeg-gepensioneerden); deels vermoeden we ook aan andere interesses en een verminderde instroom bij jongere tellers. Leuk om te vermelden: de oudste teller stamt uit 1925 en de jongste uit 1993; een grappige overeenkomst is dat beiden overigens nog niet zo lang actief waren.

Tot op het bot gemotiveerd

Het beeld van trouwe en gedreven waarnemers komt ook uit deze enquête weer naar voren. De meerderheid (80%) is al meer dan vijf jaar actief; 35% doet zelfs al langer dan 20 jaar mee, en 25% telt al meer dan 25 jaar! (figuur 2). Een diepe buiging en veel respect voor deze trouwe tellers, want monitoring staat of valt met een lange adem. Dat er ook nieuwe mensen zich voor projecten aanmelden blijkt uit het feit dat een vijfde deel van alle waarnemers nog geen vijf jaar voor SOVON actief was. We zullen met gerichte acties proberen onder deze nieuwkomers ook jeugdige tellers enthousiast te maken.

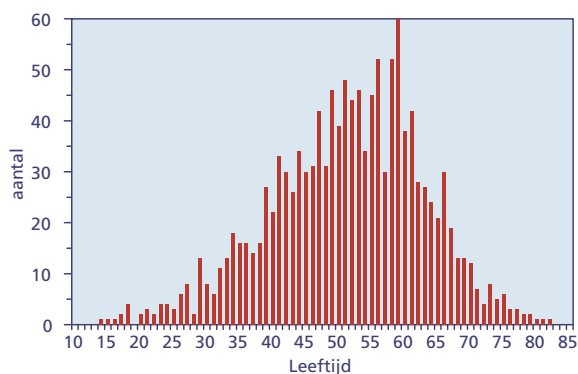
Niet alleen is de gemiddelde teller al lang betrokken bij projecten, hij of zij is ook erg gedreven. Ongeveer de helft gaf aan ook over vijf jaar nog actief te willen zijn en minder dan 10% meldde ergens tussen nu en vijf jaar te stoppen. Een grote groep waarnemers (30%) wilde zich niet concreet vastleggen.

Vogelwerkgroepen in trek

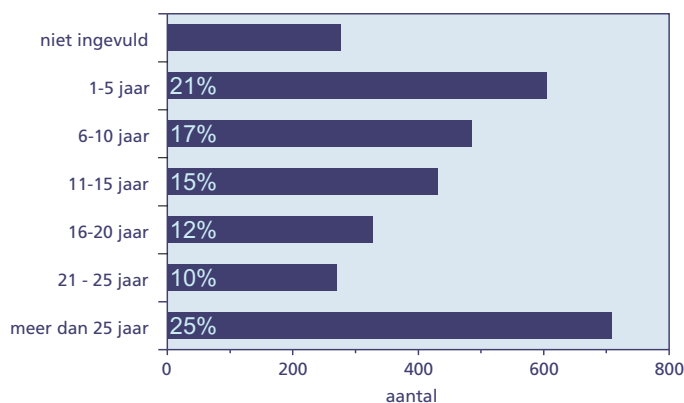
Het overgrote deel, ruim 75% van alle waarnemers, blijkt lid van een Vogelwerkgroep, en dit verklaart misschien ook wel waarom de vogelwerkgroep-pagina's op www.sovon.nl zo vaak worden bekeken. Leden van VWGs zijn over alle leeftijdsgroepen ongeveer gelijk verdeeld (>47 jaar: 75%, 27-47 jaar: 69%, < 27 jaar: 69%). Ruim de helft (56%) gaf ook aan namens de VWG te tellen.

Meer dan vogels alleen

Ongeveer een kwart van de waarnemers voert ook inventarisaties uit voor andere PGO's. Een derde van deze groep is zelfs voor meer dan één PGO actief. De Vlinderstichting is het populairst, op enige afstand gevolgd door RAVON, FLORON en VZZ. Een gering aantal mensen telt ook één van de meer gespecialiseerde soortgroepen, bijvoorbeeld zweefvliegen/bijen (EIS-NL), paddestoelen (NMV), mossen of korstmossen (BLWG) of microvlinders (Stichting Tinea). Het overgrote deel (82%) van de mensen die zich bezighoudt met andere soortgroepen dan vogels is overi-

Figuur 1. Leeftijdsopbouw SOVON-tellers.

Figuur 2. De lange adem van de SOVON-tellers.

Succesvol Kwartelkoningssymposium

gens ouder dan 47 jaar. Oudere waarnemers zijn relatief gezien dus meer met andere soortgroepen bezig dan jongeren.

Gouden tips

Uit de losse opmerkingen en 'gouden tips' werden een hoop "Ga zo door" opmerkingen gegeven, maar werden ook kritische kanttekeningen geplaatst die ons kunnen helpen een aantal zaken anders te organiseren. De roep om meer samenwerking met waarneming.nl werd veelvuldig gedaan. Die samenwerking is nu alleen bij het Bijzondere Soorten Project een feit, maar we streven er naar de contacten in de komende tijd breder te maken. Ook raadden velen ons aan om nog meer energie te stoppen in het bekendmaken van telresultaten aan pers en publiek (zoals bijvoorbeeld onlangs met de 'Vogelbalans 2007') en meer werk te maken van het opleiden van (nieuwe) vrijwilligers. Veel opmerkingen waren er ook ten aanzien van materialen en kijkers ("gratis telescopen voor alle waarnemers!") en de wens om in het veld beter herkenbaar te zijn als SOVON-waarnemer (sticker op de auto, pasje voor veldwerk).

Hoe verder

De resultaten van de enquête en de gouden tips hebben weer veel stof tot nadenken gegeven. Een eerste resultaat kunt u al zien in de aanbieding van onze hoofdsponsor van de Landelijke Dag, Zeiss (zie pagina 14). Ook sterken de resultaten ons in de overtuiging te investeren in jeugd en werving & opleiding, wat onder andere ook tot uiting komt in het aantrekken van een speciale medewerkster voor dat doel (Kim Hozemans, zie SOVON-Nieuws 20 (3): 16). Verder zullen actief blijven via de WILDzoekers en door middel van cursussen en ander educatief materiaal.

Carolyn Vermanen

Dank aan iedereen die de moeite nam om de vragenlijst in te vullen. Onder de snelle reageerders werden 20 BirdPix boeken verloot die inmiddels bij de gelukkigen zijn aangekomen (SOVON-Nieuws 20 (2): 6).

We hopen alle waarnemers terug te kunnen betalen in de vorm van een betere organisatie en betere communicatie, cursussen en andere zaken die voor jullie van belang zijn.

Nog geen 15 jaar geleden was de leefwijze van Kwartelkoningen grotendeels in nevelen gehuld en wisten we vaak niet veel meer dan de locatie van een roepend mannetje. Inmiddels is door onderzoek in o.a. Ierland, Schotland en Polen veel bekend geworden over deze intrigerende soort. Zo blijken broedparen er twee broedsels per jaar op na te houden en wisselen beide vogels daarbij van partner. De jaarlijkse sterfte van volwassen vogels bedraagt maar liefst 70-80%, zodat het voortbestaan van de populatie in hoge mate van succesvol broeden afhangt. Een voorwaarde die bij de huidige kleine snippers natuurlijke broedhabitat en de intensieve landbouw lang niet altijd gegeven is.

De periodieke 'kwartelkoningconferentie' speelde een belangrijke rol bij het initiëren van bovengenoemde onderzoeksprojecten en het opzetten van inventarisaties in de bolwerken in Oost-Europa. Dit najaar (13-16 november) vond de vijfde editie van deze conferentie plaats. Plaats van handeling was Nunspeet, en de organisatie was in handen van Vogelbescherming Nederland, de Engelse RSPB en SOVON. Bijna 40 specialisten uit 17 landen bogen zich over verschillende thema's. De eerste dag was gewijd aan trends, verspreiding, overleving en dispersie. Kwartelkoningtrends blijken binnen Europa sterk te verschillen, en er lijkt zelfs sprake van twee verschillende groepen vogels (op de Britse eilanden/NW-Frankrijk versus de rest van continentaal Europa), die ook wat betreft lichaamsgrootte en trekgedrag van elkaar afwijken. Grootschalig ringonderzoek in Tsjechië (4821 geringde individuen) liet zien dat in ieder geval mannetjes zich binnen één broedseizoen geregeld verplaatsen, en zelfs binnen hetzelfde seizoen landen als Duitsland en Zwitserland kunnen bereiken. Analyses van overleving van Duitse vogels bleken eerdere bevindingen uit Schotland te ondersteunen en bevestigen de hoge jaarlijkse sterfte.

De tweede dag stond geheel in het teken van beschermingsmaatregelen en was o.a. bedoeld voor uitwisseling van opgedane ervaringen. Vooral de RSPB is in Schotland erg succesvol met bescherming van de soort. Optimaal beheer van speciale reservaten heeft de populatie er in 10 jaar tijds doen verdubbelen, overigens zonder uitbreiding van het broedareaal (alleen de dichtheid in de bestaande gebieden is toegenomen). In Ierland wist men met behulp van gerichte maatregelen de sterke afname sinds 1980 tot staan te brengen. Ervaringen in beide landen kunnen ook beschermingsprojecten zoals die in ons land worden uitgevoerd (in het kader van het 'Beschermingsplan Kwartelkoning') op verschillende punten aanscherpen.

In de bolwerken in Oost-Europa blijft andermaal sprake van hoge dichtheden. Tegelijk wordt echter ook duidelijk dat de toetreding van de Baltische staten en Polen tot de EU grote veranderingen in het landgebruik met zich meebrengt. Slechte gronden ondergaan een verdere vegetatiesuccessie, terwijl goede gronden steeds vaker voor intensieve landbouw geschikt worden gemaakt. Ook de trend voor energiewinning uit biomassa en bio-brandstof legt een toenemende druk op het landgebruik. In Rusland, waar meer dan driekwart van de populatie huist, spelen deze problemen veel minder. De Kwartelkoningen profiteren daar van grootschalige verwaarlozing van voormalige landbouwgronden, maar de vegetatiesuccessie verloopt er vaak zo traag dat de vogels langdurig in braakliggende gebieden kunnen broeden.

Kees Koffijberg

Meer informatie over Kwartelkoningen is te vinden op www.kwartelkoning.nl en (in de loop van de winter) op www.corncrake.net.

Bijna 40 deelnemers uit 17 landen woonden het kwartelkoningssymposium in Nunspeet bij. (Foto: Bruno Walthier)

